

„Hihetetlen képszerűség”

Interjú Tóth Péterrel

TÓTH ENDRE

Hogyan talál rá a zeneszerző egy megzenésítendő versre? Befolyásolják-e a szerzőt a korábbi feldolgozások? Ezekre a kérdésekre is kerestük a választ a kilencvenes években útnak indult zeneszerző-generáció egyik jeles tagjával, a négy Nagy László-verset is feldolgozó Erkel-díjas komponistával, a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Karának dékánjával, Tóth Péterrel.

Tóth Péter, zeneszerző

Mikor és hogyan olvasol verseket általában? Véletlenül találsz rá a megfelelőre vagy célirányosan keresel megzenésíthető anyagot?

Mostanában már célirányosan keresek verset, ráadásul gyorsan olvasva, megfelelő alpanyagot kutatva. Vannak irodalmár barátaim, akik ajánlanak is. Például így találtam rá Kiss Judit Ágnes verseire. Nagyjából első pillanatra kiderül egy versről, hogy alkalmas-e arra, amire én szeretném. Nagy dilemmája a zeneszerzőnek, hogy túl jó verset nem lehet megzenésíteni, rosszat pedig nem érdemes. Nehéz ritmikájában, szövegében, világában olyat találni, amilyent én szeretnék: ami kellően irodalmi ahhoz, hogy értékes legyen, de ne legyen túl elvont. Hogy egy

példát kiragadjak, Pilinszky híres *Négysorosát* nem zenésíteném meg. Olyan versre van szükség, amihez ha hozzáadok egy jó zenét, a kettő együtt többet érhet, mint külön-külön. Fontos kérdés a tartalom, a ritmika, az, hogy ne legyenek benne hosszú, kvázi megzenésíthetetlen vagy nehezen kimondható szavak. Nagy László mondjuk pont tele van ilyenekkel, tehát igencsak válogatni kell, amíg az ember alkalmas alpanyagot talál, hiszen annyira képszerű, és mindezek tetejébe saját maga által kitalált szóképekkel is bővítette a nyelvet.

Nagy László költészetében mi fogott meg, és hogyan választottad ki azokat a verseket, amelyeket megzenésítettél?

Az ő verseit régi vágyam volt megzenésíteni. Hihetetlen képszerűsége fogott meg, valamint Kocsár Miklós 1972-es *Három nőikara* adott ihletet, hogy Nagy László költeményei között keresgéljek. Érdekes módon elsőre nagyot csalódtam, mert egyiknél sem éreztem, hogy meg tudnám zenésíteni. De aztán megnéztem, hogy Kocsár sem zenésített meg egy verset teljes egészében, így nekiálltam még egyszer a kötetnek. Így saját megzenésítéseim között sem lehet találni teljes verseket, sőt van, amelyiket két versből raktam össze. Nagy kérdés mindig, hogy mennyire lehet belenyúlni egy szövegbe. Azt gondolom, hogy Nagy László költészetét tiszteletben tartva, de az alkotói szabadságommal élve garázdálkodtam a szövegekkel, vagyis nem írtam át, legfeljebb átszerkesztettem őket.

Ehhez azért a jogutód engedélye is kell...

Pontosan. Annak idején felvettem a kapcsolatot Nagy László fiával, Nagy Andrással, akit elhívtam egy szerzői estemre, ahol megismerkedtünk. Mindig támogatja a Nagy László-művek megzenésítését és megjelentetését, teret szokott adni az elképzeléseimnek.

Az általad megzenésített Nagy László-versekre hogyan találtál rá?

Amikor először végigolvasok egy teljes verseskötetet, egy költői életművet, az valamennyire leülekszik. Megrendelés vagy egy ötlet esetén pedig már érzem, hogy milyen irányba kellene tapogatóznom, melyik költőhöz kellene fordulnom. És akkor újra átlapozom, hogy van-e valamilyen vers, ami ahhoz a gondolatisághoz kapcsolódik, ami épp foglalkoztat. De olyan is

Szépasszonyok mondókái Gábrisre című versének egyik kéziratlapja, 1972 (Magántulajdon)

Gábris

Gábris
Gábris
Gábris

szóval egy átörödel
át üvelj
het erős szerelem
ajánl hármas
mésforduló jóra fordul
marad, kiörösz
szépek, bírs, fészek
öt a lépés taborná
szélben, fölécsa
hány, kis, lödökön
át a peris, ösziön
nyel le, helyes
Szépa-wirja
af-ecskák bak-róvár
fanygi morcsa
szépkele asipkék
szélnek, mintékén
Kocskán, patkán
a feny, ejsen
nyel, a kő, a
dél, az el a töl
dél, az el a töl
szépa, az el a töl
szépa, az el a töl
szépa, az el a töl
szépa, az el a töl
szépa, az el a töl

1632

20
37
43
1000-

előfordul, hogy egy verset már ötvenszer olvastam, de nem gondolkoztam benne, és egyszer csak beugrik, hogy arra van szükségem. Az Igéző, ami az egyik kedvencem, éppen így jött létre a Szépasszonyok mondókái Gábrisre című vers alapján. Ami engem igazán érdekel Nagy Lászlóban, az az elképesztő ritmusa, persze néha ez adja a feldolgozás nehézségét is. A különleges ritmusok nagyon izgatnak, a délszláv zenei világ is igen közel áll hozzám.

Olyan is előfordul, hogy a megrendelő személyéről ugrik be egy vers?

Hogyne. A Szerellem, jaj te szerellem című kórusművet a Magyar Rádió rendelte a Bartók-évforduló kapcsán. Számomra Bartók és Nagy László művészete nagyon erősen összefonódik, látomásos népi világa nem olyan, mint Bartóké, de engem élvezet valamilyen módon hozzá. Ráadásul Nagy László szerette Bartók zenéjét. Tehát tudatosan kerestem olyan szöveget, ami kötődik a bartóki világhoz. De talán az sem véletlen, hogy gyerekkarokat sem írtam, mivel úgy gondolom, hogy nem nekik való, vagy legalábbis gyerekhangokon nehezen tudnám elképzelni ezeket a szövegeket.

Négy kórusműved közül három női karra íródott. Miért éppen ezt az apparátust részesítetted előnyben? A Szépasszonyok mondókái Gábrisre című vers esetében a válasz egyértelmű, de a többinél nem feltétlenül.

A Dal a halálról a debreceni Kölcsey Kórusnak írtam, ebben az esetben például az ő hangjuk volt a fejemben, amikor olvastam a verset, tehát egyértelmű volt, ráadásul tudtam, hogy a karnagyuk, Tamási László szereti kivesézni a szövegeket, és sejtettem, hogy ezt is nagyon fogja érteni és szeretni. Ahogy mondtad, a

Szépasszonyok mondókái Gábrisre magától értődően női kar, első szöszzenetem, a Caprice pedig a Musica Nostra Énekegyüttes felkérésére íródott.

Nagy László verseit gyakran zenésítették meg zeneszerzők, van olyan verse, amit többször is. Költészetének népdalszerűsége lehet ennek az oka?

Szerintem másokat is képek fognak meg, ami igen erős oldal a Nagy László költészetének. Ez biztosan beindít asszociációs folyamatokat a szerzőknél. Akit pedig érdekel a ritmikája, az inkább abba az irányba megy. Szerintem úgy népdalszerűek a versei, hogy közben valójában nem azok, hiszen a szóhasználatuk, a képeik más milyenek.

Mondhatjuk azt, hogy versei zenéért kiáltanak?

Talán éppen azért nem, mert problematikusak. Érdeemes lenne megnézni, hogy az életműből hány vers van, amit megzenésítettek. Van, amit sokan, például a Szépasszonyok mondókái Gábrisre címűt, a Tűzcitánát és talán a Tűz című verset is.

Érdekes módon több kórusműről beszélhetünk, mint dalról. Ennek mi lehet az oka?

Számomra érdekes kérdés a dal műfajának népszerűsége. A hetvenes és nyolcvanas években a korábbi zeneszerző-generáció tagjai több operát és dalt is írtak, így ezek a műfajok, ezek az utak nem váltak követhetővé a mi generációnk számára. Olyan avantgárd zenék voltak ezek, amiket én például nem akartam folytatni. A kórusművek viszont azért maradtak meg, mivel kórusra nem lehet nagyon bonyolult műveket írni, hiszen akkor nem fogják tudni elénekelni. Ott nem működnek a nagy szeptimek meg az elénekelhetetlen ritmusok. Ha már Kocsárt említettük, ő is másképpen ír hangszerekre és másképp kórusra. Orbán György mondta a Kossuth-díj átvételekor, hogy egy hangszeres műnél sosem derül ki, hogy rossz, mert mindent el tudnak játszani. Egy kórusműnél viszont sokkal könnyebben kiderül, ha nem énekelhető. De a retrográd vagy posztmodern stílusú dalkomponálás sem vonz. Sajnos nincs divatban a műfaj, kevesen járnak dalestekre is. Kiadóként is tudom, hogy nehezen eladható az új dalok, ami sajnálatos.

Ákár tudatosan, akár tudat alatt mennyire vehet a zeneszerző mintákat korábbi feldolgozókból? Amikor Te elkezdted Nagy László-versekre kórusokat írni, mennyire ismerted/tanulmányoztad az idősebb szerzők (pl. Bárdos, Kocsár) munkáit?

Szerintem tudat alatt biztosan követünk mintákat, pláne, hogy az ember relatíve sok zenét meghallgat, mire eljut oda, hogy maga is írni kezdjen. A kedvencek pedig beléd ivódnak. Az én esetemben volt egy-két Orbán, Vajda és Kocsár-mű is ezek között. Persze ez gátat is emel, hiszen olyat már nem lehet írni, mint az elődök, de mégis készítenést érezhet a zeneszerző, hogy valami hasonló irányban keresse az útját. A már említett három Kocsár-kórusmű kottája nekem megvolt, még mielőtt elkezdtem volna Nagy László-verseket megzenésíteni. De tudatos követésről nem beszélnék, hiszen az én műveim is elütnek az eddigi Nagy László-feldolgozásoktól.